

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

SLOVAK JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava
2022, Volume XX., Issue 4, Pages 346 – 372

DOI: <https://doi.org/10.53465/SJIR.1339-2751.2022.4.346-372>

ISSN 1336-1562 (print), ISSN 1339-2751 (online)

Submitted: 15. 12. 2021 | Accepted: 21. 10. 2022 | Published 15. 12. 2022

MEDZINÁRODNÉ ZMLUVY AKO PRAMEŇ MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA – VYBRANÉ OTÁZKY

INTERNATIONAL TREATIES AS A SOURCE OF INTERNATIONAL LAW – SELECTED ISSUES

Martin Winkler¹

V predkladanom článku sa venujeme otázkam týkajúcim sa jedného z najvýznamnejších, ak nie najvýznamnejšieho prameňa medzinárodného práva verejného, ktorým sú medzinárodné zmluvy. Cieľom tohto článku je charakterizovať tento prameň medzinárodného práva prostredníctvom identifikácie jeho definičných znakov a popisu jeho podstatných atribútov (spôsoby vzniku a zániku), ako aj vyabstrahovať z platnej medzinárodnoprávnej úpravy a analýzy identifikovaných vlastností medzinárodných zmlúv základné zásady, ktoré sa na tento právny inštitút vzťahujú. Pokiaľ nám je známe, uvedené zásady ešte neboli v odbornej ani vedeckej literatúre takýmto spôsobom spracované, v čom vidíme hlavný prínos tohto článku. Článok je doplnený analýzou, ktorej cieľom je preskúmať právnu povahu, vznik a prípadný zánik jedného z najviac pertraktovaných medzinárodných dokumentov v súčasnosti – tzv. Budapešťianskeho memoranda podpísaného v roku 1994 Ukrajinou, Ruskom, Spojenými štátmi americkými a Veľkou Britániou.

Kľúčové slová: medzinárodná zmluva, podpis medzinárodnej zmluvy, ratifikácia, členenie medzinárodných zmlúv, zásady medzinárodného zmluvného práva

This paper address issues related to one of the most important, if not the most important, source of public international law, which is international treaties. The aim of this article is to characterize this source of international law by identifying its defining features and describing its essential attributes (modes of origination and extinction), as well as to abstract from current international law and the analysis of the identified characteristics of international treaties the basic principles that apply to this legal institute. To the best of our knowledge, these principles have not yet been treated in this way in the professional and

¹ JUDr. Ing. Martin Winkler, PhD., Katedra obchodného práva, Obchodná fakulta, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava 5, e-mail: martin.winkler@euba.sk

scientific literature, which is where we see the main contribution of this article. The article is accompanied by an analysis that aims to examine the legal nature, origination and possible extinction of one of the most debated international documents today – the so-called Budapest Memorandum signed in 1994 by Ukraine, Russia, the United States of America and the United Kingdom.

Key words: international treaty, signature of an international treaty, ratification, division of international treaties, principles of international treaty law

JEL: F53, K33

1 Úvod

Medzinárodné právo verejné (nazývané aj len medzinárodné právo) ako jedno z právnych odvetví je definované ako súbor právnych noriem, ktoré upravujú vzťahy medzi štátmi, ako aj inými subjektami medzinárodného práva (Klučka 2017, s. 46; Mráz 2003, s. 15). Právne normy, ktoré tvoria obsah medzinárodného práva verejného, nazývame pravidlami medzinárodného práva (Malenovský 2004, s. 194). Na druhej strane pramene medzinárodného práva (vo formálnom zmysle) predstavujú formu, v ktorej sú obsiahnuté tieto právne normy (pravidlá) medzinárodného práva. Za smerodajný pri výpočte prameňov medzinárodného práva je považovaný čl. 38 Štatútu Medzinárodného súdneho dvora, ktorý je súčasťou Charty Spojených národov.² Tento článok ustanovuje, čo bude Medzinárodný súdny dvor ako najvyššia súdna autorita v medzinárodných vzťahoch a súčasť systému orgánov OSN pri rozhodovaní sporov brať ako podklad rozhodovania. Sú to:

- a) medzinárodné zmluvy,
- b) medzinárodná obyčaj,
- c) všeobecné právne zásady uznané civilizovanými národmi,
- d) súdne rozhodnutia,
- e) náuka medzinárodného práva,
- f) princíp prirodzenej spravodlivosti (ako podklad pre rozhodnutie Medzinárodného súdneho dvora môže slúžiť len vtedy, ak sa na tom sporové strany dohodnú).

Okrem toho sa za pramene medzinárodného práva považujú aj (Klučka, 2017; Mráz, 2003):

- g) rozhodnutia medzinárodných orgánov a organizácií,
- h) jednostranné akty štátov,
- i) za určitých okolností tiež vnútroštátne zákony.

² Podpísaná 26. 6. 1945 v San Franciscu. V ČSR vyšla ako vyhláška ministra zahraničných vecí ČSR č. 30/1947 Zb.

Za základné pramene medzinárodného práva sú považované tie, prostredníctvom ktorých sa tvoria nové pravidlá medzinárodného práva. Z uvedených sem zaraďujeme pramene pod písmenami a), b) a h). Prostredníctvom pomocných prameňov medzinárodného práva sa nevytvárajú pre subjekty medzinárodného práva nové záväzky; na druhej strane ich význam spočíva v tom, že slúžia na lepšie poznanie platných pravidiel a súčasne môžu byť významným podnetom na tvorbu nových pravidiel medzinárodného práva (Klučka 2017, s. 103-104). Do tejto skupiny zaraďujeme pramene pod písmenami c) až g) a písmenom i).

Z hľadiska formy rozlišujeme písané a nepísané pramene medzinárodného práva. Písanými prameňmi medzinárodného práva sú pramene vyjadrené v písomnej forme, preto zvyčajne ani nie je pochybnosť o medzinárodnoprávnom pravidle, ktoré je v konkrétnom prameni obsiahnuté. Medzi písané pramene zaraďujeme pramene uvedené pod písmenami a), d), e), g) až i). Nepísané pramene medzinárodného práva [písmená b), c) a f)] nie sú písomne zachytené, a preto pravidlá, ktoré obsahujú, nemusia byť vždy jednoznačné a zvyčajne je ich existencia alebo neexistencia potvrdená rozhodnutím Medzinárodného súdneho dvora alebo iného súdneho orgánu.

Základným a písaným prameňom medzinárodného práva sú medzinárodné zmluvy, ktoré sú zároveň aj prevládajúcim prameňom medzinárodného práva (Hollis 2005, s. 1). Tento článok je venovaný primárne im. V tomto článku identifikujeme základné charakteristické znaky medzinárodných zmlúv a venujeme sa ich podstatným aspektom ako je ich vznik a zánik. Cieľom tohto článku je na základe analýzy platnej medzinárodnoprávnej úpravy zadefinovať podstatné zásady, ktoré sa vzťahujú na medzinárodné zmluvné právo ako súčasť osobitnej časti medzinárodného práva verejného. Na tento účel používame vedecké metódy analýzy, syntézy, komparácie (napr. platného Viedenského dohovoru o zmluvnom práve s Viedenským dohovorom o zmluvách medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami alebo medzi medzinárodnými organizáciami navzájom, ktorý zatiaľ nenadobudol platnosť, ako aj rôznych prístupov vnútroštátnych právnych poriadkov k zapojeniu štátnych orgánov do procesu vzniku medzinárodnej zmluvy), indukcie a abstrakcie.

2 POJEM MEDZINÁRODNEJ ZMLUVY

Spočiatku bola najvýznamnejším prameňom medzinárodného práva medzinárodná obyčaj, ale od 19. storočia prudko rástol význam medzinárodných zmlúv, až sa stali najvýznamnejším prameňom. Záväznosť medzinárodnej zmluvy sa organicky vyvinula z medzinárodnej obvyčaje, a to konkrétne z nepísaného pravidla obvyčajového práva *pacta sunt servanda* (Malenovský 2004, s. 154). Aj pôvodná a dodnes akceptovaná definícia medzinárodnej zmluvy pochádza z medzinárodného obvyčajového práva. Medzinárodná zmluva je chápaná ako dohoda dvoch alebo viacerých subjektov medzinárodného práva, ktorá má z vôle týchto subjektov

medzinárodnoprávne účinky a riadi sa medzinárodným právom (Malenovský 2004, s. 154).

Na medzinárodnú zmluvu nie sú vo všeobecnosti kladené žiadne formálne požiadavky. Najčastejšie býva uzavretá v písomnej forme, čo je najpraktickejšie riešenie, pretože strany medzinárodnej zmluvy môžu v takom prípade bez problémov určiť (a následne tiež zistiť) jej obsah, čo prispieva k ich právnej istote. Existujú však aj medzinárodné zmluvy uzavreté ústne alebo dokonca tzv. tacitné dohody, pri ktorých je vôľa strán prejavovaná mlčky, len konkludentným činom. Medzinárodný súdny dvor uznal za medzinárodnú zmluvu aj tlačové komuniké, ktoré vzišlo z rokovaní predsedov vlád Grécka a Turecka [Judgement of 19 December 1978 – Aegean Sea Continental Shelf Case, s. 39-45)]. Taktiež nezáleží na tom, aký nesie medzinárodná zmluva názov; medzinárodnými zmluvami sú rovnako Charta Spojených národov, Štatút Medzinárodného súdneho dvora, Všeobecná dohoda o clách a obchode, Zmluva o zamedzení dvojitého zdanenia medzi Českou a Slovenskou republikou, ako aj Viedenský dohovor o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru.

Na to, aby konkrétna dohoda bola považovaná za medzinárodnú zmluvu, musí spĺňať tieto znaky v zmysle skôr uvedenej definície:

- a) medzinárodná zmluva predstavuje vždy dohodu, t. j. súhlasný prejav vôle jej strán,
- b) medzinárodnú zmluvu vždy uzatvárajú dva alebo viaceré subjekty medzinárodného práva,
- c) vôľa strán smeruje k tomu, aby mala uzavretá zmluva medzinárodnoprávne účinky,
- d) medzinárodná zmluva sa vždy riadi medzinárodným právom.

Ad a): Súhlasný prejav vôle strán znamená, že strany medzinárodnej zmluvy museli dosiahnuť konsenzus na jej znení. Nie je pritom rozhodujúce, či ho prejavili súčasne (napr. spoločným podpisom na písomnom vyhotovení medzinárodnej zmluvy) alebo postupne (napr. návrhom medzinárodnej zmluvy a jeho neskoršou akceptáciou), v písomnej alebo ústnej forme, výslovne alebo mlčky. Dôležité je, aby prejav vôle zmluvných strán bol zhodný a smeroval k rovnakému výsledku.

V súvislosti s tým je však potrebné upozorniť na to, že viacstupňový spôsob vyjadrenia súhlasu s medzinárodnou zmluvou síce nevylučuje pripodobnenie postupu pri jej uzatváraní k bežnému súkromnoprávnemu kontraktačnému procesu, ale vo väčšine prípadov vylučuje jeho právotvorný následok, keďže k súhlasnému prejavu vôle strán, teda aj vzniku súkromnoprávnej zmluvy dôjde už doručením akceptácie návrhu zmluvy navrhovateľovi (porov. čl. 18 ods. 2 Dohovoru OSN o zmluvách o medzinárodnej kúpe tovaru, § 43c ods. 2 Občianskeho zákonníka), zatiaľ čo

medzinárodná zmluva pre svoj vznik štandardne vyžaduje výmenu ratifikačných listín alebo doručenie tzv. cirkulárnej nóty (pozri ďalej).

Ad b): Medzinárodnú zmluvu môžu uzavrieť len subjekty, ktoré medzinárodné právo reguluje. Ide hlavne o suverénne štáty. Okrem toho sú subjektom medzinárodného práva aj vládne medzinárodné organizácie a niektoré iné, špecifické subjekty (napr. Medzinárodný výbor Červeného kríža, Svätá Stolica, Zvrchovaný rád maltézskeho rytierov a iné). Medzinárodnou zmluvou preto nie je a ani nemôže byť napríklad dohoda medzi podnikateľmi z rôznych štátov, medzi štátom na jednej strane a podnikateľom na druhej strane (tzv. diagonálna zmluva) (Balaš – Pauknerová 1991, s. 884; Růžicka 1998, s. 32) alebo dvoma štátnikmi, ktorí konajú ako fyzické osoby a nie ako reprezentanti svojich štátov (tzv. *gentlemen's agreements* – gentlemanské dohody) (Klabbers 1996, s. 16-17) alebo dohoda medzi územnými celkami v rámci regionálnej spolupráce, pretože ani pri jednej z týchto dohôd nie je splnená podmienka, že ju uzavreli dva alebo viaceré subjekty medzinárodného práva, ale aspoň jedna zo strán bola subjektom podliehajúcim vnútroštátnemu poriadku.

Aj prípady, keď zmluvu uzatvorili iné subjekty medzinárodného práva než štáty môže niekedy viesť k rôznym pochybnostiam. Klabbers (1996, s. 9) si napr. kladie otázku, či dohoda medzi štátom a medzinárodnou organizáciou vytvára medzinárodnú zmluvu medzi štátom a touto medzinárodnou organizáciou alebo medzi štátom a členskými štátmi tejto organizácie alebo či v niektorých prípadoch nemôže mať povahu rozhodnutia samotnej medzinárodnej organizácie. Ešte väčšie pochybnosti vznikajú v prípade uzatvárania zmlúv medzi štátmi a povstaleckými organizáciami (napr. Dohody z Evianu uzatvorené 19. 3. 1962 medzi Francúzskom a Národnooslobodzovacím frontom Alžírsk, ³ z novších napr. Dohoda o nastolení mieru v Afganistane uzavretá 29. 2. 2020 medzi USA a Talibanom⁴). Ako uvádza Čepelka (1999, s. 12), povstania sú totiž prechodným javom, ktoré nie sú cieľom, ale prostriedkom na dosiahnutie konečného mocenského cieľa, a to medzinárodnoprávnej subjektivity.

Ad c): Účelom medzinárodnej zmluvy je vždy získanie medzinárodných účinkov. To je rozdiel medzi ňou a už skôr spomínanými gentlemanskými dohodami, ale napr. aj memorandami o porozumení (*memoranda of understanding*), ktoré vytvárajú len politické, nie medzinárodnoprávne záväzky (Aust 2013, s. 28). Ako však ukazuje Zimmermann (2021), napriek tomu môžu mať nepriame právne účinky ako napr.:

³ *Accords d'Évian entre le Gouvernement français et le FLN algérien – Accord de cessez-le-feu en Algérie, Déclarations gouvernementales du 19 mars 1962 relatives à l'Algérie.*

⁴ *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America.*

- môžu byť prípravnými aktami pre právne záväzné nástroje (napr. môžu stanoviť podmienky, ktoré budú štáty ochotné v budúcnosti akceptovať ako súčasť medzinárodnej zmluvy),
- môžu byť predpokladom toho, aby iný akt vyvolal právne účinky podľa medzinárodného práva (napr. pôvodne politické dohody otvoria cestu pre prijatie záväzného rozhodnutia medzinárodnej organizácie alebo uzatvorenie medzinárodnej zmluvy),
- môžu obsahovať interpretačné pravidlá pre výklad obsahu právne záväzných nástrojov (napr. všeobecný text medzinárodnej zmluvy sa podrobne špecifikuje vo forme viacerých memorand o porozumení).

Ad d): Medzinárodná zmluva je nielen prameňom medzinárodného práva, ale medzinárodnému právu aj sama podlieha. Za medzinárodné zmluvy sa preto nepovažujú dohody uzatvárané medzi subjektami medzinárodného práva, ktoré majú byť záväzné, dokonca vytvárajú aj medzinárodnoprávne účinky, avšak neriadia sa medzinárodným právom. Ako príklad možno uviesť zmluvu uzatvorenú medzi dvoma štátmi o prenájme budovy veľvyslanectva, ktorej medzinárodnoprávnym účinkom je vytvorenie tzv. podmieneného štátneho územia (Azud 2003, s. 237). Takáto nájomná zmluva sa z dôvodu svojej právnej povahy neriadi medzinárodným právom, ale podlieha vnútroštátnemu právnemu poriadku, zvyčajne toho štátu, kde sa nehnuteľnosť nachádza.

V rámci medzinárodných zmlúv má osobitné postavenie Charta Spojených národov. Podľa jej čl. 103 v prípade rozporu medzi záväzkami členov OSN z Charty a záväzkov z iných dohôd majú prednosť záväzky z Charty. Význam tohto ustanovenia vystupuje do popredia najmä vtedy, ak uvažíme, že členmi OSN, teda aj zmluvnými stranami jej Charty, sú prakticky všetky významnejšie štáty sveta.

3 PRÁVNA ÚPRAVA MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV

Hlavným prameňom medzinárodného zmluvného práva je Viedenský dohovor o zmluvnom práve (*Vienna Convention on the Law of Treaties*) (ďalej aj „VDZP“) podpísaný v roku 1969 vo Viedni.⁵ Týmto dohovorom je viazaná ako nástupnícky štát po bývalom Československu aj Slovenská republika.

VDZP sa však nevzťahuje na všetky medzinárodné zmluvy. Upravuje len medzinárodné zmluvy, ktoré boli uzatvorené medzi štátmi a z nich iba tie, ktoré sú uzavreté v písomnej forme [čl. 1 a čl. 2 bod 1. písm. a)].

Okrem VDZP bol v roku 1986 podpísaný Viedenský dohovor o zmluvách medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami alebo medzi medzinárodnými organizáciami navzájom (*Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations*) (ďalej aj „VDZMO“). Tento

⁵ V ČSSR bol publikovaný ako vyhláška ministra zahraničných vecí č. 15/1988 Zb.

dohovor ratifikovala aj Slovenská republika (28. mája 1993), dodnes však nenadobudol platnosť. Uvedený dohovor sa vzťahuje na medzinárodné zmluvy, ktoré v písomnej forme uzatvárajú štáty s medzinárodnými organizáciami alebo medzinárodné organizácie navzájom, pritom sa nevzťahuje na tie zmluvy, ktorých zmluvnou stranou sú aj iné subjekty medzinárodného práva (čl. 3). Uvedený dohovor sa vzťahuje na úpravu takmer rovnakých otázok ako Viedenský dohovor o zmluvnom práve, zohľadňuje však špecifiká medzinárodných organizácií. Podrobnejšie k okolnostiam podpisu VDZMO a jeho stručnému obsahu pozri napr. články Trevesa (1987) alebo Zemaneka (2009).

Keďže však Viedenský dohovor o zmluvách medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami alebo medzi medzinárodnými organizáciami navzájom nenadobudol stále platnosť, budú sa medzinárodné zmluvy uzatvorené medzinárodnými organizáciami, ale aj inými subjektami medzinárodného práva riadiť medzinárodnou obyczajou.

Slovenská republika je tiež zmluvnou stranou Viedenského dohovoru o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám (*Vienna Convention on Succession of States in respect of Treaties*) podpísaného roku 1978 vo Viedni.⁶ Tento dohovor upravuje sukcesiu štátov, t. j. nahradenie jedného štátu iným štátom v zodpovednosti za medzinárodné územné vzťahy, a to vo vzťahu k medzinárodným zmluvám, ktoré sú uzatvorené v písomnej forme medzi štátmi [čl. 2 ods. 1 písm. a) a b)], vrátane medzinárodných zmlúv, ktoré sú zakladajúcim dokumentom medzinárodnej organizácie alebo prijatým v jej rámci (čl. 4). Iné medzinárodné zmluvy tento dohovor nepokrýva.

4 VZNIK MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV

Vo všeobecnosti platí, že viaceré zásady a znaky, ktoré sú vlastné individuálnym zmluvám podľa vnútroštátnych právnych poriadkov jednotlivých štátov, sú charakteristické aj pre medzinárodné zmluvy; na druhej strane sa v ich prípade objavujú aj viaceré znaky normatívnych právnych aktov (napr. niektoré postupy pri ich interpretácii, ich registrácia a publikácia, stanovenie priority niektorých medzinárodných zmlúv pred inými a pod.). Viedenský dohovor o zmluvnom práve pozná ako formy udelenia súhlasu s medzinárodnou zmluvou jej podpis, výmenu listín tvoriacich zmluvu, ratifikáciu zmluvy, jej prijatie (*acceptance*), schválenie (*approval*), prístup k nej (*accession*) alebo súhlas daný iným dohodnutým spôsobom (čl. 11).

Tradičný proces uzatvorenia medzinárodnej zmluvy je viacfázový a uskutočňuje sa takouto postupnosťou krokov (Seidl-Hohenveldern 2001):

- a) podpis (alebo parafovanie) medzinárodnej zmluvy,
- b) vyjadrenie súhlasu s medzinárodnou zmluvou príslušným štátnym orgánom,

⁶ V SR bol publikovaný ako oznámenie MZV SR č. 33/2001 Z. z.

- c) ratifikácia,
- d) výmena alebo uloženie ratifikačných listín.

Ad a): Samotný podpis medzinárodnej zmluvy (*signature*) zvyčajne nie je postačujúcim prejavom súhlasu, aby bol subjekt medzinárodného práva zmluvou viazaný, napriek tomu však má svoj právny aj faktický význam, napr.:

- deň podpisu mnohostrannej zmluvy vyjednávačmi sa označuje za tzv. dátum prijatia,
- od tohto okamihu môže byť text zmluvy považovaný za pôvodný a konečný [čl. 10 písm. b) VDZP aj VDZMO],
- štát je od podpisu medzinárodnej zmluvy povinný zdržať sa konania, ktoré by mohlo mať jej predmet a účel, a to až do okamihu, kým jasne neprejaví úmysel, že sa neplánuje stať jej zmluvnou stranou [čl. 18 písm. a) VDZP aj VDZMO],
- na jeho základe začnú ďalšie vnútroštátne procesy smerujúce k odsúhlaseniu medzinárodnej zmluvy príslušnými vnútroštátnymi orgánmi (orgánmi medzinárodnej organizácie) alebo prostredníctvom referenda (*ad referendum*),
- ide o najskorší okamih, kedy možno uplatniť k medzinárodnej zmluve výhradu (čl. 19 VDZP aj VDZMO).

Na podpis medzinárodnej zmluvy sa vyžaduje predloženie plnomocenstva (*full powers*) podpisujúcou osobou; plnomocenstvo pre zástupcu štátu (vyjednávača) na medzinárodnej konferencii, v rámci medzinárodnej organizácie alebo na niektorom z jej orgánov na prijatie textu zmluvy na tejto konferencii, v rámci tejto organizácie alebo na orgáne [čl. 7 ods. 2 písm. c) VDZP a písm. c) a d) VDZMO] na tento účel nepostačuje (CAHDI 2001, s. 14). Za štát udeľuje vyjednávačovi plnomocenstvo hlava štátu (napr. prezident), predseda vlády alebo minister zahraničných vecí (Aust 2013, s. 73). To samozrejme nevylučuje, aby tieto štátne orgány podpísali za štát medzinárodnú zmluvu samy. V prípade medzinárodnej organizácie je možné sa domnievať, že plnomocenstvo vyjednávačovi udelí jej najvyšší predstaviteľ (predseda, riaditeľ, generálny tajomník), prípadne iný kompetentný orgán uvedený v jej zakladajúcom dokumente [porov. čl. 2 ods. 1 písm. c) VDZMO].

Ešte je potrebné sa zmieniť o parafovaní (*initialling*) medzinárodnej zmluvy. Parafovanie jej textu má účinky podpisu, ak je potvrdené, že sa tak dohodli štáty, ktoré sa zúčastnili na rokovaní [čl. 12 ods. 2 písm. a) VDZP, obdobne čl. 12 ods. 2 písm. a) VDZMO], inak slúži len na autentifikáciu finálneho textu medzinárodnej zmluvy [čl. 10 písm. b) VDZP aj VDZMO].

Ad b): V demokratických štátoch vyjadruje súhlas s medzinárodnou zmluvou zvyčajne parlament, a to z titulu:

- výkonu zákonodarnej moci prejavujúcej sa v tvorbe legislatívy, ktorá môže byť ovplyvnená prijatím medzinárodnoprávných záväzkov,
- demokratickej kontroly procesu preberania medzinárodnoprávných záväzkov štátu orgánmi výkonnej moci i
- plnenia jeho úloh na poli domácej i zahraničnej politiky.

Existujú dva modely zapojenia parlamentu do procesu uzatvárania medzinárodných zmlúv (CAHDI 2001, s. 52-53):

1. tzv. Westminsterský model uplatňovaný najmä v štátoch Commonwealthu, ktorých formálnou hlavou je britská kráľovná. Vychádza sa z toho, že právomoc výkonnej moci vyjednávať a uzatvárať medzinárodné zmluvy sa odvodzuje od kráľovskej výsady (*Royal Prerogative*), a to bez účasti parlamentu. Úloha parlamentu sa preto obmedzuje len na bežnú kontrolu vlády a vyvodzovanie jej zodpovednosti pri výkone tejto činnosti prostredníctvom kontrolných právomocí, konzultácií alebo práva na informácie. Podľa tohto modelu sa medzinárodné zmluvy predkladajú parlamentu len pre informáciu. Pri Westminsterskom modeli sa vychádza z princípu, že uzatváranie medzinárodných zmlúv je záležitosťou zahraničnej politiky a na domáce právo vplyv v zásade nemá⁷;
2. tzv. model udelenia súhlasu vyžaduje ako podmienku záväznosti medzinárodnej zmluvy jej schválenie parlamentom, a to:

- s negatívnym vymedzením medzinárodných zmlúv, pre ktoré sa toto schválenie nevyžaduje (napr. Holandsko, Švajčiarsko, USA), čo znamená, že pre všetky ostatné medzinárodné zmluvy sa schválenie parlamentom vyžaduje a
- s pozitívnym vymedzením medzinárodných zmlúv, pre ktoré sa toto schválenie vyžaduje (napr. Francúzsko, Španielsko, Taliansko).

Do druhej uvedenej skupiny patrí aj Slovenská republika. Podľa Ústavy SR⁸ (ďalej len „ÚSR“) sa súhlas Národnej rady SR vyžaduje na platnosť medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, medzinárodných politických zmlúv, medzinárodných zmlúv vojenskej povahy, medzinárodných zmlúv, z ktorých vzniká Slovenskej republike členstvo v medzinárodných organizáciách, medzinárodných

⁷V praxi však prijatie medzinárodnej zmluvy môže znamenať prevzatie záväzku prijať zodpovedajúci zákon, čo už je samozrejme právomocou parlamentu.

⁸Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších zmien a doplnení.

hospodárskych zmlúv všeobecnej povahy, medzinárodných zmlúv, na ktorých vykonanie je potrebný zákon, a medzinárodných zmlúv, ktoré priamo zakladajú práva alebo povinnosti fyzických osôb alebo právnických osôb [čl. 7 ods. 4, čl. 86 písm. d) ÚSR]. Na vyslovenie súhlasu s takouto medzinárodnou zmluvou je potrebný súhlas nadpolovičnej väčšiny všetkých poslancov (čl. 84 ods. 3 ÚSR). Jeden z najnovších prípadov, kedy Národná rada SR odmietla udeliť súhlas s medzinárodnou zmluvou, sa udial v roku 2019 vo vzťahu k Dohovoru Rady Európy o predchádzaní násiliu na ženách a domácejmu násiliu a boji proti nemu (tzv. Istanbulský dohovor).

Okrem súhlasu parlamentu sa na schválenie niektorých medzinárodných zmlúv vyžaduje aj súhlas občanov v referende. Ide najmä o zmluvy, na základe ktorých príslušný štát prenáša svoje zvrchované práva na medzinárodné inštitúcie alebo organizácie, ale napr. v prípade Švajčiarska aj o zmluvy týkajúce sa iných otázok všeobecného záujmu. Povinnosť schválenia občanmi v referende sa v Slovenskej republike vyžaduje v prípade vstupu do štátneho zväzku s inými štátmi alebo o vystúpení z tohto zväzku. V zmysle čl. 7 ods. 1 ÚSR sa o týchto otázkach rozhodne ústavným zákonom, ktorý sa potvrdí referendum. Z povahy vecí však vyplýva, že minimálne vstupu do štátneho zväzku s inými štátmi bude predchádzať aj uzatvorenie medzinárodnej zmluvy.

Ad c): Ratifikácia predstavuje schválenie činnosti vyjednávačov hlavou štátu, ktorá je podľa ústavy príslušného štátu oprávnená na uzatvorenie konkrétnej zmluvy. Ratifikácia je teda formálny akt hlavy štátu, ktorá podpisom ratifikačnej listiny vyhlasuje, že jej štát chce dodržiavať text zmluvy reprodukovanej v tejto listine a že tento štát sa týmto textom považuje byť do budúcnosti medzinárodnoprávne zaviazaný (Seidl-Hohenveldern 2001, s. 63).

V štátoch s republikánskym zriadením realizuje ratifikáciu medzinárodných zmlúv prezident, ako napr. v USA (čl. II ods. 2 Ústavy), Fínsku (čl. 93 Ústavy) alebo na Slovensku [čl. 102 ods. 1 písm. a) ÚSR] alebo prezident v súčinnosti s vládou, keď sa na ratifikáciu vyžaduje kontrasignácia kancelárom alebo ministrom zahraničných vecí v Nemecku (čl. 58 a 59 Základného zákona) a Rakúsku (čl. 65 a 67 Ústavy) alebo len ministrom zahraničných vecí v Taliansku (čl. 87 ods. 8 Ústavy).

Štáty, ktoré sú konštitučnými monarchiami, zverujú ratifikáciu buď panovníkovi s kontrasignáciou ministra zahraničných vecí, ako napr. Belgicko (čl. 167 ods. 2 Ústavy) a Luxembursko (čl. 37 ods. 1 Ústavy) alebo – aj keď formálne má túto kompetenciu panovník – v praxi ju vykonáva vláda alebo jej predseda, ako napr. vo Veľkej Británii, Španielsku (čl. 97 Ústavy) či Nórsku (čl. 26 Ústavy). Napokon sú aj konštitučné monarchie, v ktorých ratifikáciu vykonáva priamo *ex constitutione* vláda, napr. Japonsko (čl. 73 ods. 3 Ústavy) alebo Švédsko (kapitola 10 čl. 3 Ústavy).

Ad d): Výmena alebo uloženie ratifikačných listín je posledným aktom postupu uzatvárania medzinárodnej zmluvy. Výmenou ratifikačných listín sa formálne oznamuje druhému zmluvnému štátu, že ratifikujúci štát vyjadril svoju vôľu byť zmluvou viazaný.

Ak ide o mnohostrannú medzinárodnú zmluvu s veľkým počtom zmluvných strán, výmena ratifikačných listín by bola zdĺhavá a komplikovaná, a preto sa v týchto prípadoch v zmluve určí zvyčajne jeden zmluvný štát alebo nezúčastnená inštitúcia alebo organizácia, ktorá sa stane tzv. depozitárom zmluvy. Všetky ratifikačné listiny sa uložia (deponujú) u depozitára a ten oznámi toto uloženie ostatným zmluvným partnerom tzv. cirkulárnou nótou (*circular note*). Cirkulárna nóta potom nahrádza dvojstranné výmeny ratifikačných listín.

Tento postup sa dodržiava pri významných medzinárodných zmluvách. V súčasnosti sú čoraz častejšie prípady, keď sa (zvyčajne menej významná) zmluva uzatvorí zjednodušeným spôsobom, napríklad len výmenou nót alebo priamym podpisom (v Slovenskej republike pri tzv. vládnych a rezortných zmluvách – pozri ďalej). To je možné len vtedy, ak osoby vyjednávajúce podmienky medzinárodnej zmluvy sú zhodné s osobami, ktorých konanie má za následok medzinárodnoprávnu záväznosť zmluvy a ak sa tieto osoby vyjadria, že nimi vyjednaná zmluva má byť okamžite záväzná (Seidl-Hohenveldern 2001, s. 61).

Výmena alebo uloženie ratifikačných listín alebo výmena nót nemusia vždy predstavovať ten okamih, odkedy medzinárodná zmluva nadobudne platnosť (*entry into force*). Vo výnimočných prípadoch môže zmluva vstúpiť do platnosti aj skôr (tak to bolo v prípade niektorých ustanovení Dohovoru o Organizácii pre európsku ekonomickú spoluprácu podpísaného 16. 4. 1948 v Paríži⁹), pri mnohostranných zmluvách zase býva zvykom dohodnúť sa na ich vstupe do platnosti neskôr, a to až po ratifikácii určitým počtom signatárskych krajín. V prípade medzinárodných zmlúv, podobne ako zákonov alebo iných normatívnych aktov vnútroštátneho práva, treba rozlišovať ich platnosť a účinnosť. Väčšinou tieto okamihy splyvajú, niekedy však býva v medzinárodnej zmluve ustanovené prechodné, tzv. legisvakačné obdobie, keď je zmluva síce platná, ale zmluvné strany sa ešte podľa nej neriadia, pretože nenadobudla účinnosť [Aust (2013, s. 153) používa aj pojem *date from which the treaty speaks*]. Tak to býva napríklad v prípade zmlúv o zamedzení dvojitého zdanenia týkajúcich sa daní z príjmov, ktoré zvyčajne nadobúdajú platnosť výmenou ratifikačných listín, ale účinnosť až začiatkom príslušných zdaňovacích alebo zrážkových období.¹⁰

V súvislosti s uzatváraním zmlúv sa treba zmieniť sa aj o výhradách. Výhrada (*reservation*) je podľa VDZP jednostranné akokoľvek formulované alebo označené vyhlásenie urobené štátom pri jeho vyjadrení súhlasu so zmluvou (t. j. pri podpise,

⁹Podľa čl. 24 písm. b) Dohovoru o OEEC sa zmluvné štáty dohodli, že z dôvodu, aby sa predišlo oneskoreniu pri jeho vykonávaní, až do nadobudnutia platnosti Dohovoru ustanoveným spôsobom, ho uvedú do platnosti dňom podpisu na predbežnom základe a v súlade s ústavnými požiadavkami zmluvných štátov.

¹⁰Napríklad čl. 29 ods. 2 zmluvy medzi Slovenskou republikou a Spojenými štátmi americkými o zamedzení dvojitého zdanenia a zabránení daňovým únikom v odbore daní z príjmov a z majetku (oznámenie MZV SR č. 74/1994 Z. z.)

prijatí, ratifikácii, schválení alebo pri prístupe k medzinárodnej zmluve; ak však ide o viacfázový postup uzatvárania zmluvy, najneskôr pri ratifikácii), ktorým tento štát zamýšľa zmeniť alebo úplne vylúčiť právny účinok určitých ustanovení zmluvy pri ich použití voči tomuto štátu [čl. 2 ods. 1 písm. d)]. Výhrady prichádzajú do úvahy iba pri viacstranných medzinárodných zmluvách, pretože výhrada voči dvojstrannej zmluve by vlastne znamenala jej odmietnutie. Z povahy veci taktiež vyplýva, že výhradu možno uplatniť len vtedy, ak už bola mnohostranná zmluva definitívne dohodnutá a jej znenie zafixované; inak by nešlo o výhradu, ale o návrh alebo podnet na upravenie alebo zmenu textu zmluvy v rámci rokovaní o nej (Mráz, s. 232).

Výhradu možno v zásade vykonať vždy, ak ju mnohostranná medzinárodná zmluva pripúšťa (nezakazuje alebo výslovne dovoľuje) a ak táto výhrada nie je nezlučiteľná s predmetom a účelom zmluvy (čl. 19). Štát vznáša výhradu proti vstupu podpísaného zmluvného textu do platnosti, a to z dôvodu, že niektoré ustanovenia sú preň neprijateľné (Seidl-Hohenveldern 2001, s. 69). Výhrada má teda za následok, že ustanovenie zmluvy, voči ktorému ju príslušný štát vzniesol, nie je voči tomuto štátu platné. Keďže problematika výhrad a ich právnych účinkov je pomerne komplikovaná, medzinárodné zmluvy často výslovne ustanovujú, voči ktorým ich ustanoveniam je výhrada prípustná. V takom prípade nemusia výhradu jednej zmluvnej strany ostatné strany výslovne jednostranným úkonom prijať (čl. 20 ods. 1) a toleruje sa fakt, že zmluva je vo vzťahoch medzi zmluvnou stranou, ktorá vykonala výhradu a ostatnými stranami záväzná v menšom rozsahu, než medzi týmito ostatnými stranami, ktoré výhradu nevzniesli, navzájom (čl. 21 ods. 1 a 2). Ak však ide o zmluvu, ktorou sa zakladá medzinárodná organizácia, musí výhradu prijať príslušný orgán tejto organizácie, ak v zakladajúcej zmluve nie je ustanovené inak (čl. 20 ods. 3).

5 ZÁNÍK MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV

Medzinárodná zmluva môže zaniknúť z týchto dôvodov:

- a) uplynutím času,
- b) splnením zmluvy (ak je trvanie zmluvy vymedzené dosiahnutím jej účelu),
- c) dohodou strán po porade so zmluvnými štátmi [čl. 54 písm. d) VDZP; obdobne rovnaký článok VDZMO], čo je odôvodnené tým, že môžu existovať zmluvné štáty, ktoré už prejavili súhlas s medzinárodnou zmluvou, ale táto zmluva ešte pre nich nezakladá práva a povinnosti napr. preto, že ešte nedošlo k výmene ratifikačných listín; ich zainteresovanosť na medzinárodnej zmluve odôvodňuje ich zahrnutie do konzultácií (Čepelka 1999, s. 91);
- d) zánikom niektorej zo zmluvných strán bez toho, aby do práv a povinností zo zmluvy vstúpil (sukcedoval) nástupnícky štát (Seidl-Hohenveldern 2001, s. 89 a 245),

- e) znížením počtu strán mnohostrannej zmluvy pod počet potrebný pre nadobudnutie jej platnosti (len ak tak medzinárodná zmluva ustanovuje) (čl. 55 VDZP aj VDZMO),
- f) výpoveďou (vo všeobecnosti len ak samotná zmluva svoj zánik výpoveďou pripúšťa) (čl. 56 VDZP aj VDZMO),
- g) odstúpením od zmluvy (vo všeobecnosti len ak samotná zmluva svoj zánik odstúpením pripúšťa) (čl. 56 VDZP aj VDZMO),
- h) uzavretím neskoršej zmluvy o tom istom predmete (čl. 59 ods. 1 VDZP aj VDZMO) – hovoríme o tzv. tacitnom zrušení predchádzajúcej zmluvy (Čepelka 1999, s. 91) s uplatnením zásady *lex posterior derogat legi priori*,
- i) podstatným porušením zmluvy niektorou zmluvnou stranou, pokiaľ sa tohto porušenia dovoľá druhá zmluvná strana (pri dvojstranných zmluvách) alebo pokiaľ sa na tom jednomyselne dohodnú všetky ostatné zmluvné strany (pri mnohostranných zmluvách, pričom sa môžu dovoľávať zániku zmluvy buď len voči strane, ktorá zmluvu podstatne porušila alebo vo vzťahu k všetkým stranám) [čl. 60 ods. 2 písm. a) VDZP aj VDZMO]; podstatné porušenie medzinárodnej zmluvy (*material breach of a treaty*) pritom spočíva v takom odmietnutí zmluvy, ktoré dohovor nedovoľuje alebo v porušení ustanovenia, ktoré je podstatné pre plnenie predmetu a účelu zmluvy (čl. 60 ods. 3 VDZP aj VDZMO),
- j) dodatočnou nemožnosťou plnenia, ak sa tohto dôvodu dovoľá niektorá zo zmluvných strán (táto nemožnosť musí pritom vyplývať zo zničenia alebo z trvalej straty predmetu nevyhnutného pre vykonávanie medzinárodnej zmluvy); táto strana sa však nemôže dovoľávať nemožnosti plnenia, ak táto nemožnosť vznikla v dôsledku porušenia jej záväzku vyplývajúceho zo zmluvy, alebo iného medzinárodného záväzku, ktorý táto strana prevzala voči ktorejkoľvek druhej strane zmluvy (čl. 61 VDZP aj VDZMO),
- k) v dôsledku podstatnej zmeny pomerov, ak sa tohto dôvodu dovoľá niektorá zo zmluvných strán; podstatnej zmeny pomerov sa však nemožno dovoľávať ako dôvodu pre zánik zmluvy, ak podstatná zmena je dôsledkom toho, že strana, ktorá sa jej dovoľáva, porušila buď záväzok vyplývajúci zo zmluvy, alebo akýkoľvek iný medzinárodný záväzok, ktorý prevzala voči ktorejkoľvek druhej strane zmluvy a ešte v prípade, ak ide o zmluvu, ktorá ustanovuje štátne hranice (čl. 62 VDZP aj VDZMO); ako uvádza Čepelka (1999, s. 105), ide o obmedzenie zásady *pacta sunt servanda* doktrínou *rebus sic stantibus*,
- l) v dôsledku prerušenia diplomatických alebo konzulárnych stykov (len ak je existencia týchto stykov nevyhnutná na vykonávanie zmluvy) (čl. 63 VDZP aj VDZMO),

m) vznikom novej imperatívnej normy medzinárodného práva (*ius cogens*), s ktorou je medzinárodná zmluva v rozpore (čl. 64 VDZP aj VDZMO). Ako poznamenáva Čepelka (1999, s. 109), pripúšťa sa oddeliteľnosť jednotlivých ustanovení medzinárodnej zmluvy, čo má za následok, že týmto spôsobom zanikne platnosť len vo vzťahu k tým z nich, ktoré sa dostali do obsahového rozporu s *ius cogens*,

n) nepoužívaním (*desuetudo*), čo je stav, kedy sa medzinárodná zmluva dlhodobo nerealizuje, pričom oprávnená strana sa s týmto stavom uspokojuje, čo je akoby tacitná (mlčky dosiahnutá) dohoda o zániku medzinárodnej zmluvy (Mráz 2003, s. 251).

6 PRESKÚMANIE PRÁVNEJ POVAHY, VZNIKU A ZÁNIKU BUDAPEŠTIANSKEHO MEMORANDA

V súčasnosti je aktuálnou otázkou, či Memorandum o bezpečnostných zárukách v súvislosti s pristúpením Ukrajiny k Zmluve o nešírení jadrových zbraní z 5. 12. 1994 (tzv. Budapeštianske memorandum)¹¹ je alebo nie je medzinárodnou zmluvou. Ide o medzinárodný dokument, ktorý v nadväznosti na pristúpenie Ukrajiny k Zmluve o nešírení jadrových zbraní a jej súhlas so zničením jadrových zbraní nachádzajúcich sa na jej území poskytoval Ukrajine bezpečnostné záruky zo strany Ruska, USA a Veľkej Británie spočívajúce (body 1. až 5. memoranda):

- v rešpektovaní jej nezávislosti, zvrchovanosti a existujúcich hraníc v nadväznosti na princípy Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe,
- v zdržaní sa hrozby alebo použitia sily voči jej územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti,
- v zdržaní sa použitia svojich zbraní voči nej, vrátane jadrových zbraní,
- v zdržaní sa ekonomického nátlaku, ktorého cieľom by bolo podriaďiť Ukrajinu vlastným záujmom a zabezpečiť si tak výhody akéhokoľvek druhu,
- v prípade agresie alebo hrozby agresie jadrovými zbraňami voči nej v úsilí o okamžitý zásah Rady bezpečnosti OSN na pomoc Ukrajine.

V prípade vzniku sporných otázok týkajúcich sa uvedených záväzkov sa signatári zaviazali začať konzultácie na ich vyriešenie (bod 6. memoranda). Ide vlastne o záväzok mierového riešenia potenciálneho sporu.

Je zjavné, že záväzky vyplývajúce z Budapeštianskeho memoranda boli Ruskom porušené, a to nielen aktuálne prebiehajúcou vojenskou agresiou voči Ukrajine,

¹¹ *Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994.*

ale už v roku 2014 anexiou Krymu. Preskúmame teraz však otázku, či Budapeštianske memorandum je možné považovať za plnohodnotnú medzinárodnú zmluvu z pohľadu jej definície uvedenej v kapitole 2. vyššie.

Je nepochybné a zo samotného textu memoranda zrejmé, že je výsledkom súhlasného prejavu vôle jeho strán. Memorandum podpísali prezidenti Ukrajiny, Ruskej federácie a USA a predseda vlády Veľkej Británie. Prvý definičný znak medzinárodnej zmluvy (súhlasný prejav vôle strán) je teda naplnený.

Rovnako je zrejmé, že títo predstavitelia nekonali vo svojom vlastnom mene ako politici, ktorí by dohodli nejakú nezáväznú politickú deklaráciu. Nasvedčuje tomu samotný text pri podpisoch, kde je jasne uvedené, že všetci títo predstavitelia (okrem britského ministerského predsedu boli všetci hlavami štátov) konali v mene jednotlivých signatárov memoranda, teda jednotlivých štátov, ktoré reprezentovali – Ukrajiny (L. D. Kučma), Ruskej federácie (B. N. Jeľcin), Veľkej Británie (J. Major) a Spojených štátov amerických (W. J. Clinton). Memorandum teda uzatvorili štáty ako subjekty medzinárodného práva. Aj keď sa pozrieme na medzinárodný kontext a okolnosti vzniku tohto memoranda, dospejeme k rovnakému záveru. V roku 1994 sa Ukrajina po náročných rokovaniach so Spojenými štátmi a Ruskom rozhodla vzdať sa svojho jadrového dedičstva a pristúpiť k Zmluve o nešírení jadrových zbraní (*Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* – NPT)¹² ako štát bez jadrových zbraní (non-nuclear weapon state – NNWS). Toto rozhodnutie bolo prijaté po tom, ako boli ukrajinskí predstavitelia ubezpečení Spojenými štátmi, že ich novovznikajúci štát nebude ponechaný sám na seba, aby sa vyrovnal s potenciálnou ruskou hrozbou (Budjeryn – Umland 2021, s. 178). Je teda zrejmé, že takéto záväzky mohli na seba prevziať len suverénne štáty ako subjekty medzinárodného práva.

S týmto medzinárodným kontextom súvisí aj skúmanie ďalšieho definičného znaku medzinárodnej zmluvy – uplatnenie medzinárodnoprávných účinkov. Vzhľadom na to, že účelom Budapeštianskeho memoranda bolo poskytnúť Ukrajine ako protihodnotu za vzdanie sa jadrových zbraní bezpečnostné záruky zo strany jeho ďalších signatárov, vrátane garantovania nezávislosti a územnej celistvosti, nemožno tento účel chápať inak, než smerovanie k vytvoreniu medzinárodnoprávných účinkov. Hoci povaha týchto záruk nebola špecifikovaná a zároveň nemalo ísť o vojenské záruky (Lossovskiyi 2018, s. 30), existencia medzinárodnoprávných účinkov memoranda je z jeho textu zjavná. Potvrdzuje to aj fakt, že v rovnaký deň, ako bolo memorandum podpísané, Ukrajina formálne pristúpila k NPT (UNODA 2022). Grant (2014, s. 104) cituje z prejavu ukrajinského zástupcu na pôde Bezpečostnej rady OSN, podľa ktorého záruky národnej bezpečnosti obsiahnuté v memorande boli hlavnými faktormi a zohrali kľúčovú úlohu pri rozhodovaní ukrajinského parlamentu v prospech odzbrojenia. Bolo by aj

¹² V ČSSR bola publikovaná ako vyhláška ministra zahraničných vecí č. 61/1974 Zb.

nelogické očakávať, že Ukrajina by sa vzdala svojich jadrových zbraní bez toho, aby existovali záväzné medzinárodné záruky pre jej suverenitu a územnú celistvosť.

Napokon preskúmame posledný definičný znak medzinárodnej zmluvy, a to je podliehanie medzinárodnému právu. Tu je možné poukázať na to, že spomínané memorandum bolo z podnetu Ukrajiny zaregistrované v *United Nations Treaty Series* (UNTS), čo je oficiálna zbierka medzinárodných zmlúv podľa čl. 102 Charty Spojených národov. Podľa tohto ustanovenia sa má každá zmluva a každé medzinárodné dojednanie, ktoré uzavrie niektorý člen OSN, zapísať čo najskôr do registra UNTS vedenom Sekretariátom OSN a ten ich následne uverejní. Zároveň platí, že strana zúčastnená na príslušnej zmluve alebo medzinárodnom dojednaní, ktoré by neboli zapísané do UNTS, sa ho nemôže dovoľávať pred ktorýmkoľvek orgánom OSN. Zaujímavosťou je, že Ukrajina dala zaregistrovať Budapeštianske memorandum do UNTS až 2. 10. 2014 (UNTS 2022), zrejme v nadväznosti na eskaláciu konfliktu medzi ňou a Ruskom.¹³ Sekretariát OSN v nadväznosti na to Budapeštianske memorandum v UNTS zaregistroval ako medzinárodnú zmluvu, o čom vydal dňa 25. 3. 2015 výslovné potvrdenie (UNTS 2022). Sekretariát OSN však povahu dokumentu navrhnutého na registráciu neposudzuje a vychádza z pozície štátu, ktorý návrh podal (UNTS 2022). Zo samotnej skutočnosti, že memorandum bolo registrované v UNTS teda nemožno vyvodzovať žiadne právne závery.

Pri skúmaní otázky, či sa Budapeštianske memorandum riadi medzinárodným právom, musíme podrobnejšie preskúmať jeho obsah. Zákaz agresie vrátane hrozby agresiou, ako aj záväzok rešpektovať suverenitu a územnú celistvosť Ukrajiny sú negatívne záväzky vyplývajúce signatárom z memoranda, a ako podotýka Grant (2014, s. 109), tieto zodpovedajú právam Ukrajiny inherentným v jej medzinárodnoprávnej suverenite. Tieto záruky opakujú záväzky obsiahnuté v Charte OSN, ktoré sú samy o sebe súčasťou medzinárodného obyčajového práva (Cheatham 2022). Povinnosti zodpovedajúce oprávneniam vyplývajúcim z medzinárodného práva musia mať logicky tiež medzinárodnoprávny charakter. Nie je preto možné dôjsť k inému záveru, než že sa memorandum minimálne v tejto časti riadi medzinárodným právom. Ostatné časti memoranda stanovujú niektoré ďalšie negatívne (zákaz ekonomického nátlaku) i pozitívne (požiadat' o zásah Bezpečnostnú radu OSN či začať konzultácie) záväzky, ktoré sa neprekrývajú s už existujúcimi povinnosťami stanovenými medzinárodným právom. Zároveň sú príliš konkrétne na to, aby sme ich považovali len za všeobecné politické deklarácie.

Lossovskiy (2018, s. 32) i Zadorozhny (2015, s. 11) uvádzajú ako významný dôkaz medzinárodnoprávnej záväznosti Budapeštianskeho memoranda prijatie dvoch

¹³ Z dostupných prameňov nebolo možné zistiť presný dôvod registrácie až takmer 20 rokov po podpise memoranda.

oficiálnych dokumentov na pôde OSN, a to (k ich textácii pozri United Nations Digital Library):

- list stálych zástupcov Ukrajiny, Ruskej federácie, Veľkej Británie a USA pri OSN adresovaný Valnému zhromaždeniu a Bezpečnostnej rade OSN č. A/49/765*, S/1994/1399* z 19. decembra 1994, ktorým žiadajú distribuovať text Budapeštianskeho memoranda ako oficiálneho dokumentu Valného zhromaždenia a Bezpečnostnej rady OSN,
- dokument Konferencie OSN o odzbrojení č. CD/1285 z 21. decembra 1994 vo forme listu stálych zástupcov Ukrajiny, Ruskej federácie, Veľkej Británie a USA na Konferencii o odzbrojení OSN z 19. decembra 1994, v ktorom žiadajú registráciu Budapeštianskeho memoranda spolu so Spoločnou deklaráciou lídrov Ukrajiny, Ruskej federácie, Veľkej Británie a USA ako oficiálnych dokumentov Konferencie o odzbrojení a ich distribúciu všetkým zúčastneným štátom konferencie.

Podľa názoru Lossovského prezentáciou memoranda ako oficiálneho dokumentu najvplyvnejšej medzinárodnej organizácie na svete, ktorou je OSN, zmluvné strany tohto medzinárodného právneho dokumentu potvrdili jeho platnosť a záväznosť.

Oprieť sa môžeme aj o ustanovenia VDZP. Ten definuje medzinárodnú zmluvu ako medzinárodnú dohodu uzavretú medzi štátmi v písomnej forme, spravujúcu sa medzinárodným právom, spísanú v jedinej alebo vo dvoch alebo viacerých súvisiacich listinách, bez ohľadu na jej názov [čl. 2 bod 1. písm. a)]. Tieto podmienky Budapeštianske memorandum spĺňa. Nadobudlo účinnosť podpisom, čo je taktiež v súlade s VDZP [čl. 12 bod 1. písm. a)].

Paradoxne, námietky k posúdeniu Budapeštianskeho memoranda ako medzinárodnej zmluvy nezaznievajú ani tak zo strany Ruska, ako skôr zo strany USA.

Rusko svojou agresiou voči Ukrajine porušilo viacero dvojstranných či mnohostranných medzinárodných zmlúv. Ako hlavné zdôvodnenie, prečo tak mohlo urobiť, používa argument, že v dôsledku prevratu na Ukrajine vo februári 2014 predchádzajúci štát údajne zanikol a vznikla „nová Ukrajina“, ktorá nemá platné medzinárodné zmluvy s Ruskom. Toto stanovisko prezidenta Ruskej federácie V. Putina (podľa Marxena 2014, s. 371) sa snažil v teoreticko-právnej rovine zdôvodniť napr. ruský internacionalista V. L. Tolstych (2014). Z pohľadu medzinárodného práva však ide o irelevantný argument, keďže preň je dôležité kritérium efektivity vlády – jej schopnosť účinne kontrolovať územie štátu a zabezpečovať dodržiavanie medzinárodných záväzkov (Leonaitė – Žalimas 2016, s. 53). Rusko teda nemá problém s (predchádzajúcim) posudzovaním Budapeštianskeho

memoranda ako medzinárodnej zmluvy, keďže z jeho pohľadu došlo k jej zániku a Rusko ňou prestalo byť viazané.

Ako hlavný argument povahy Budapeštianskeho memoranda ako politickej dohody, a nie medzinárodnej zmluvy sa v USA uvádzajú predovšetkým dva dôvody, jeden medzinárodnej a jeden vnútroštátnej povahy (Cheatham 2022):

a) Prvým z nich je prejavovaný úmysel USA ako jedného z najdôležitejších signatárov memoranda. USA od začiatku rokovaní s Ukrajinou nemali zámer prevziať na seba akékoľvek vojenské záväzky. Podľa S. Pifera, ktorý bol účastníkom rokovaní a neskôr zastával funkciu amerického veľvyslanca na Ukrajine, memorandum bolo plánované ako politická dohoda s cieľom poskytnúť Ukrajine nešpecifikované záruky, ale nie vojenské garancie (Lossovskiy 2019, s. 30), čo zdá sa, Ukrajina pochopila a akceptovala (Yost 2015, s. 510). Americkí teoretici však idú ďalej. Pifer sa výslovne vyjadril v prospech právnej nezáväznosti memoranda (2014). S nezáväznosťou memoranda súhlasí aj Yost (2015, s. 525), na druhej strane však uznáva, že po ruskej agresii na Ukrajine boli prevzaté záruky zo strany USA a Veľkej Británie správne interpretované ako zahŕňajúce vážne záväzky, ktoré by títo signatári memoranda mali dodržiavať (s. 524). Ako vysvetliť tento zdanlivý rozpor? Domnievame sa, že neurčitost' medzinárodných záväzkov vyplývajúcich z Budapeštianskeho memoranda ako medzinárodnej zmluvy nespôsobuje ich neplatnosť či nezáväznosť, iba slabšiu vykonateľnosť. Nezabúvame však na povinnosť signatárov riadiť sa jeho – hoci všeobecným – znením. Takýto záver je tiež v súlade s čl. 31 a 32 VDZP o výklade medzinárodných zmlúv.

b) Druhý dôvod, ktorý má vnútroštátnu povahu, pramení zo skutočnosti, že memorandum nebolo ratifikované (napr. Budjeryn – Umland 2021, s. 177). Ako uvádza Cheatham (2022), prezident Spojených štátov môže ratifikovať medzinárodné zmluvy v súlade s ústavným právom USA s odporúčaním a súhlasom dvoch tretín Senátu. Toto však nie je jediný spôsob, ako sa medzinárodné dohody stávajú záväznými, lebo vykonávacie dohody môžu byť podľa medzinárodného práva pre strany záväzné aj bez súhlasu Senátu. Takýto postup je rovnako v súlade s čl. 12 VDZP.

Dospeli sme teda k záveru, že Budapeštianske memorandum má povahu medzinárodnej zmluvy. V praxi však došlo k tomu, že Rusko ako jeden z jeho signatárov ho hrubým spôsobom porušilo. Má táto skutočnosť vplyv na ďalšiu existenciu memoranda a záväzkov z neho vyplývajúcich pre Rusko a pre ostatné zmluvné strany?

Nepochybne v súlade s čl. 60 ods. 3 VDZP išlo zo strany Ruska o podstatné porušenie medzinárodnej zmluvy, pretože otvorená vojenská agresia Ruska voči Ukrajine spočíva v porušení ustanovení o rešpektovaní suverenity a zákaze agresie, ktoré

sú podstatné pre plnenie predmetu a účelu zmluvy. Tento fakt sám osebe nespôsobuje zánik memoranda, pretože má štyroch signatárov, ale pokiaľ by sa na tom jednomyseľne dohodli všetky ostatné zmluvné strany, mohli by sa dovolávať jeho zániku buď len voči Rusku, ktoré zmluvu podstatne porušilo alebo vo vzťahu k všetkým stranám. V danej situácii by malo zmysel zrealizovať prvú možnosť, ak by zmluvné strany mali záujem zabrániť Rusku vo využívaní práv, ktoré mu z memoranda vyplývajú (napr. konzultácie v zmysle bodu 6.). Keďže však bez Ruska nebude možné prebiehajúcu agresiu ukončiť a USA spolu s Veľkou Britániou sa najviac podieľajú na dodávkach zbraní na Ukrajinu, čím sa v konflikte nepriamo angažujú, konzultácie na takejto štvorstrannej úrovni stále predstavujú možnú formu vedúcu k mierovým rokovaniam (a to napriek tomu, že Rusko platnosť medzinárodných zmlúv s „novou Ukrajinou“ neuznáva, čo je však skôr politické než právne stanovisko). Vzhľadom na to sa domnievame, že ukončenie Budapeštianskeho memoranda podľa čl. 60 ods. 2 písm. a) bod i) VDZP by bolo v danej chvíli predčasné, pretože môže ponúknuť určitý formát pre budúce mierové rokovania. Tie budú samozrejme predpokladať ochotu zo strany Ruska a budú podmienené takým vývojom bojov, ktoré ho prinútiť k mierovým rokovaniam.

Môžeme teda uzavrieť, že napriek názoru niektorých signatárov Budapeštianskeho memoranda aj teoretikov medzinárodných vzťahov, toto memorandum spĺňa definíčné znaky medzinárodnej zmluvy a je potrebné ho za takú považovať. Jeho vznik a medzinárodnoprávne účinky nastali podpisom, teda nebola na to potrebná ratifikácia. Na druhej strane, neurčité formulácie v jeho texte nenapomáhajú jasnej identifikácii a následnej vykonateľnosti jednotlivých záväzkov, ktoré z neho pre zmluvné strany vyplývajú. Aj keď existujú dôvody na ukončenie jeho platnosti, v súčasnosti sa domnievame, že by to bolo predčasné, pretože do budúcnosti môže predstavovať bázu pre mierové rokovania.

7 ZÁKLADNÉ ZÁSADY TÝKAJÚCE SA MEDZINÁRODNÝCH ZMLÚV

Viedenský dohovor o zmluvnom práve komplexne upravuje právo medzinárodných zmlúv. Obsahuje najmä úpravu uzatvárania medzinárodných zmlúv a nadobúdania ich platnosti, ich dodržiavanie a výklad, ich zmeny a úpravy, neplatnosť a zánik a prerušenie vykonávania medzinárodných zmlúv. Niektorým z uvedených otázok sme sa venovali v texte vyššie. Na tomto mieste však nie je priestor podrobne všetky okruhy popisovať, preto si dovoľujeme – na základe analýzy ustanovení Viedenského dohovoru o zmluvnom práve, ako aj ešte neplatného Viedenského dohovoru o zmluvách medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami alebo medzi medzinárodnými organizáciami navzájom, ako aj vyššie uvedených poznatkov týkajúcich sa jednotlivých atribútov medzinárodných zmlúv – vyabstrahovať podstatné princípy, o ktoré sa naše poznatky opierajú. S trochou zovšeobecnenia by bolo možné

uviesť, že ide o základné zásady týkajúce sa medzinárodných zmlúv. Domnievame sa, že medzi ne možno zaradiť nasledujúce princípy:

1. Zásada prednosti imperatívnych (kogentných) noriem všeobecného medzinárodného práva znamená, že každá medzinárodná zmluva, ktorá by bola v rozpore s takou normou všeobecného medzinárodného práva, od ktorej nie je dovolené odchyliť sa a ktorá sa môže zmeniť iba novou normou všeobecného medzinárodného práva rovnakej povahy (tzv. imperatívna alebo kogentná norma – *ius cogens*), je absolútne neplatná (nulitná) (čl. 53 VDZP aj VDZMO). Ide síce o definíciu imperatívnej normy medzinárodného práva len na účely VDZP (VDZMO), ale inú jej definíciu medzinárodné právo neobsahuje, takže ju možno považovať za všeobecne akceptovateľnú. Neexistuje presný výpočet imperatívnych noriem medzinárodného práva a ani všeobecný konsenzus, v akých prameňoch medzinárodného práva sú obsiahnuté (k rôznym názorom pozri Kolb 1998, s. 71-74). Medzi imperatívne normy medzinárodného práva zaraďuje Malenovský (2004, s. 204) a obdobne aj Ondřej (2004, s. 95):

- zákaz agresie (útočnej vojny),
- pravidlá chrániace podstatné stránky fyzickej existencie a dôstojnosti človeka (ako zákaz otroctva, zločinov proti ľudskosti, mučenia, rasovej diskriminácie, apartheidu a i.),
- zákaz brániť národom v ich práve na sebaurčenie či ohrozovať ich fyzickú existenciu (vrátane zákazu genocídy),
- zákaz privlastnenia medzinárodných priestorov (šíreho mora, kozmického priestoru a nebeských teles),
- zákaz rozsiahleho znečistenia životného prostredia ľudstva.

Naproti tomu Azud (2003, s. 71) za všeobecne uznané imperatívne (kogentné) pravidlá uznáva:

- zákaz hrozby alebo použitia sily,
- právo na sebaobranu,
- zásadu ochrany základných ľudských práv,
- zásadu humanity počas ozbrojených konfliktov,
- zásadu svedomitého plnenia medzinárodných záväzkov,
- zásadu ochrany chorých, ranených, stroskotancov a zajatcov.

2. Zásada slobodného súhlasu znamená, že zmluva je pre konkrétny štát platná, len ak s ňou vyjadril svoj slobodný súhlas. O slobodný súhlas štátu nejde,

ak bol súhlas daný v omyle, v dôsledku podvodného konania iného štátu, podplatenia zástupcu štátu iným štátom, v dôsledku donútenia zástupcu štátu alebo v dôsledku donútenia štátu hrozbou sily alebo použitím sily (čl. 48-52 VDZP aj VDZMO). Absencia slobodného súhlasu s uzatvorením medzinárodnej zmluvy má za následok neplatnosť tejto zmluvy (absolútnu alebo relatívnu).

3. Zásada *pacta sunt servanda* (z lat. „dohody sa majú dodržiavať“) znamená, že každá platná zmluva zaväzuje zmluvné strany a má byť nimi dobromyseľne plnená (čl. 26). Ide o pôvodne zásadu odvodenú z medzinárodnej obvyčaj, ktorej obsahom pôvodne bolo plnenie akýchkoľvek uzatvorených zmlúv, pretože sa nerozlišovalo medzi platnými a neplatnými zmluvami (Čepelka 1999, s. 46). Viedenskými dohovormi je táto zásada modifikovaná tak, že dodržané majú byť len také zmluvy, ktoré sú platné a najmä nie sú v rozpore s *ius cogens*.

4. Zásada dobromyseľnosti (dobrej viery) nadväzuje na predchádzajúcu zásadu a vyjadruje požiadavku, aby strany zmluvy postupovali vo všetkých ohľadoch dobromyseľne voči sebe navzájom i voči tretím štátom; táto zásada sa prejavuje vo viacerých ustanoveniach Viedenského dohovoru o zmluvnom práve (aj VDZMO), napr. vo vzťahu k plneniu (čl. 26), výkladu (čl. 31 ods. 1), následkom neplatnosti medzinárodnej zmluvy [čl. 69 ods. 2 písm. b)] a pod.

5. Zásada prednosti (priority) medzinárodnej zmluvy pred vnútroštátnym poriadkom príslušného štátu znamená, že žiadna strana sa nemôže dovolávať ustanovení svojho vnútroštátneho práva ako dôvodu pre neplnenie zmluvy (čl. 27 VDZP). Jediná výnimka platí v prípade, ak došlo k zjavnému porušeniu osobitne dôležitého pravidla jeho vnútroštátneho práva pri vyjadrení súhlasu štátu byť viazaný zmluvou; v takom prípade môže tento štát zrušiť svoj súhlas s medzinárodnou zmluvou (čl. 46 ods. 1 VDZP). Porušenie je zjavné, pokiaľ je objektívne zrejmé ktorémukoľvek štátu postupujúcemu v tejto veci podľa obvyklej praxe a dobromyseľne (čl. 46 ods. 2 VDZP aj VDZMO). Obdobný režim platí vo vzťahu k vnútorným pravidlám medzinárodnej organizácie (čl. 27 a 46 VDZMO).

6. Zásada *lex posterior derogat priori* (z lat. „neskorší zákon ruší skorší“) znamená, že ak sú všetky zmluvné strany skoršej zmluvy tiež stranami neskoršej zmluvy, pričom obidve zmluvy sú platné a ich vykonávanie nie je prerušené, vykonáva sa skoršia zmluva iba v tom rozsahu, v akom sú jej ustanovenia zlučiteľné s ustanoveniami neskoršej zmluvy [porov. čl. 30 ods. 3 a ods. 4 písm. a) VDZP aj VDZMO]. Inými slovami, ustanovenia neskoršej zmluvy majú prednosť pred ustanoveniami skoršej zmluvy. To však neplatí vo vzťahu k článku 41, 60 (čl. 30 ods. 5 VDZP a čl. 30 ods. 5 a 6 VDZMO).

7. Zásada prednosti viacstranne záväznej zmluvy znamená, že ak sú strany viazané viacerými zmluvami, ktoré si navzájom odporujú, prednosť pred tou,

ktorá je záväzná len pre niektoré z nich, má zmluva záväzná pre všetky z nich, nehľadiac na zásadu *lex posterior derogat priori* [porov. čl. 30 ods. 4 písm. b) VDZP aj VDZMO]. Napr. ak medzi dvoma štátmi A a B platí skoršia zmluva, ktorej zmluvnými stranami sú obidva štáty a štát A je viazaný ešte aj neskôr uzatvorenou zmluvou, ktorej ustanovenia sú v rozpore s uvedenou skoršou zmluvou, sú pre štát A vo vzťahu k štátu B záväzné ustanovenia skôr uzatvorenej zmluvy, pretože je záväzná aj pre štát A aj pre štát B.

8. Zásada registrácie a publikácie znamená, že po nadobudnutí platnosti medzinárodnej zmluvy ju jej depozitár alebo niektorá zo zmluvných strán zasiela Sekretariátu OSN na registráciu a publikáciu [čl. 80 ods. 1 v spojení s čl. 77 ods. 1 písm. g) VDZP, čl. 81 ods. 1 v spojení s čl. 78 ods. 1 písm. g) VDZMO¹⁴]. Ak by totiž zmluva nebola registrovaná na Sekretariáte OSN, nemohla by sa jej žiadna zmluvná strana dovolávať pred orgánmi OSN (čl. 102 ods. 2 Charty OSN).

Ako vyplýva z vyššie uvedeného, tieto zásady majú určitú hierarchiu a neplatia všetky s rovnakou silou a v rovnakom rozsahu. Domnievame sa však, že vo vzájomnej previazanosti komplexne pokrývajú základné pravidlá medzinárodného zmluvného práva.

8 ZÁVER

V tomto článku sme sa podrobne venovali niektorým podstatným otázkam medzinárodných zmlúv. Ide o základný a písaný prameň medzinárodného práva. Medzinárodnú zmluvu sme definovali ako dohodu dvoch alebo viacerých subjektov medzinárodného práva, ktorá má z vôle týchto subjektov medzinárodnoprávne účinky a riadi sa medzinárodným právom. Platná právna úprava medzinárodných zmlúv je obsiahnutá vo Viedenskom dohovore o zmluvnom práve z roku 1969, podľa vzoru ktorého bol v roku 1986 podpísaný Viedenský dohovor o zmluvách medzi štátmi a medzinárodnými organizáciami alebo medzi medzinárodnými organizáciami navzájom, ktorý však zatiaľ nenadobudol platnosť. Právnu úpravu medzinárodného zmluvného práva dopĺňa Viedenský dohovor o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám z roku 1978. Ohľadne medzinárodných zmlúv, ktoré nespádajú pod predmet úpravy uvedených dohovorov, sa stále používa medzinárodné obyčajové právo, ktoré je pôvodným a najstarším prameňom medzinárodného práva verejného.

V článku sme posudzovali právnu povahu Memoranda o bezpečnostných zárukách v súvislosti s pristúpením Ukrajiny k Zmluve o nešírení jadrových zbraní z 5. 12. 1994 (tzv. Budapeštianskeho memoranda), pričom sme na jeho text aplikovali

¹⁴ Uvedené ustanovenia korešpondujú čl. 102 ods. 1 Charty OSN.

jednotlivé definičné znaky medzinárodnej zmluvy. Napriek niektorým názorom ruských i amerických diplomatov či teoretikov sme dospeli k záveru, že ide o medzinárodnú zmluvu.

Tradičný proces uzatvorenia medzinárodnej zmluvy je viacfázový a uskutočňuje sa následnou postupnosťou krokov:

1. podpis (parafovanie) medzinárodnej zmluvy,
2. vyjadrenie súhlasu s medzinárodnou zmluvou príslušným štátnym orgánom,
3. ratifikácia,
4. výmena alebo uloženie ratifikačných listín.

V súčasnosti sa však väčšina medzinárodných zmlúv uzatvára zjednodušeným spôsobom, napríklad len výmenou nót alebo priamym podpisom. Jednou z takýchto medzinárodných zmlúv je aj Budapešťianske memorandum.

Medzinárodná zmluva môže zaniknúť najmä z dôvodov uplynutia času, splnením zmluvy, dohodou strán, znížením počtu strán mnohostrannej zmluvy pod počet potrebný na nadobudnutie jej platnosti, výpoveďou, odstúpením, uzavretím neskoršej zmluvy o tom istom predmete, podstatným porušením zmluvy niektorou zmluvnou stranou, dodatočnou nemožnosťou plnenia, v dôsledku podstatnej zmeny pomerov, v dôsledku prerušenia diplomatických alebo konzulárnych stykov, vznikom novej imperatívnej normy medzinárodného práva, s ktorou je medzinárodná zmluva v rozpore, ale aj z niektorých iných dôvodov, napríklad zánikom niektorej zo zmluvných strán bez toho, aby do práv a povinností zo zmluvy vstúpil nástupnícky štát alebo nepoužívaním. V prípade Budapešťianskeho memoranda prichádza do úvahy možný zánik v dôsledku jeho podstatného porušenia zo strany Ruskej federácie, ale reálne to vykonať považujeme v súčasnosti za predčasné.

Analýzou platnej právnej úpravy medzinárodných zmlúv a syntézou uvedených poznatkov výskumu sme identifikovali nasledujúce základné zásady (princípy) medzinárodného zmluvného práva:

- zásada prednosti imperatívnych (kogentných) noriem všeobecného medzinárodného práva,
- zásada slobodného súhlasu s medzinárodnou zmluvou,
- zásada pacta sunt servanda,
- zásada dobromyseľnosti (dobrej viery) pri uzatváraní a plnení medzinárodnej zmluvy,
- zásada prednosti medzinárodnej zmluvy pred vnútroštátnym poriadkom,
- zásada posterior derogat priori,

- zásada prednosti viacstranne záväznej zmluvy,
- zásada registrácie a publikácie.

Uvedené zásady majú určitú hierarchiu a neplatia všetky s rovnakou silou a v rovnakom rozsahu. V ďalšom výskume bude potrebné zamerať sa na ich hierarchické usporiadanie, osobitne vyšpecifikovanie tých z nich, ktoré majú silnejší právny dopad („právnú silu“) oproti ostatným. Aktuálne však tieto zásady čelia jednej z najväčších výziev, kedy stály člen Bezpečnostnej rady OSN hrubým spôsobom porušil jednu zo základných zásad medzinárodného zmluvného práva, ako aj úplne najdôležitejšie kogentné pravidlo medzinárodného práva, ktorým je zákaz agresie (použitia sily). Súčasne bude zaujímavým skúmanie otázky, či súčasný medzinárodný ekonomický a politický vývoj poznačený celosvetovou pandémiou COVID-19, energetickou a surovinovou krízou, klimatickými zmenami či migračnými pohybmi nevytvárajú materiálny základ pre vytváranie nových princípov, ktoré by sa mali prejavovať v medzinárodnom práve, osobitne v práve medzinárodných zmlúv.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. Accord de cessez-le-feu en Algérie, Déclarations gouvernementales du 19 mars 1962 relatives à l'Algérie (JORF n°0067 du 20 mars 1962) [online]. In: United Nations Peacemaker, 2021. [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/DZ-FR_620319_AccordsEvian.pdf>.
2. Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America [online]. In: U.S. Department of State, 2020. [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>>.
3. AUST, A. (2013): Modern Treaty Law and Practice. 3rd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 520 s. ISBN 978-1-107-02384-0.
4. AZUD, J. (2003): Medzinárodné právo. Bratislava: Veda, 2003. 456 s. ISBN 80-224-0753-4.
5. BALAŠ, V. – PAUKNEROVÁ, M. (1991): The Czechoslovak Approach to the Draft Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property. In.: Michigan Journal of International Law, 1991, roč. 12, č. 4, s. 874-902.
6. BUDJERYN, M. – UMLAND, A. (2021): Damage Control: The Breach of the Budapest Memorandum and the Nuclear Non-Proliferation Regime. In.: SCHMIES, O. (ed.): NATO's Enlargement and Russia: A Strategic Challenge in the Past and Future. Stuttgart: ibidem-Verlag, 2021. ISBN 978-3-8382-1478-8.

7. COMMITTEE OF LEGAL ADVISERS ON PUBLIC INTERNATIONAL LAW (CAHDI) (2001): Expression of Consent by States to be Bound by a Treaty – Analytical Report and Country Reports [online]. In: Council of Europe, 2001 [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <<https://rm.coe.int/168004ad95>>.
8. ČEPELKA, Č. (1999): Právo mezinárodních smluv. Vídeňská úmluva o smluvním právu (1969) s komentářem. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-7184-970-7.
9. DÖRR, O. – SCHMALENBACH, K. (2018): Vienna Convention on the Law of Treaties. A Commentary. 2nd Edition. Berlin: Springer-Verlag, 2018. 1534 s. ISBN 978-3-662-55159-2.
10. GRANT, T. D. (2014): Budapest Memorandum of 5 December 1994: Political Engagement or Legal Obligation? In: Polish Yearbook of International Law, 2014, roč. 34, s. 89-114.
11. HOLLIS, D. B. (2005): A Comparative Approach to Treaty Law and Practice. In: National Treaty Law & Practice. Boston: The American Society of International Law, Martinus Nijhoff, 2005, 837 s. ISBN 90-0414-417-X.
12. CHEATHAM, A. (2022): Is 'Neutralization' Obsolete After the Ukraine War? [online]. In: United States Institute of Peace, 2022. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <<https://www.usip.org/publications/2022/06/neutralization-obsolete-after-ukraine-war>>.
13. Judgement of 19 December 1978 Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), s. 39-45 [online]. In: ICJ Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1978 [Citované 26.5.2022]. Dostupné na internete: <<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/62/062-19781219-JUD-01-00-EN.pdf>>.
14. KLABBERS, J. (1996): The Concept of Treaty in International Law. The Hague – London – Boston: Kluwer Law International, 1996. 320 s. ISBN 90-411-0244-2.
15. KLUČKA, J. (2017): Medzinárodné právo verejné (všeobecná a osobitná časť). Tretie, doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer, 2017. 520 s. ISBN 978-80-8168-743-3.
16. KOLB, R. (1998): The formal source of *ius cogens* in public international law. In: Zeitschrift für öffentliches Recht, 1998, roč. 53, s. 69-105.
17. LEONAITĖ, E. – ŽALIMAS, D. (2016): The Annexation of Crimea and Attempts to Justify It in the Context of International Law. In: Lithuanian Annual Strategic Review, 2016, roč. 14, č. 1, s. 11-63.

18. LOSSOVSKIY, I. (2018): Russia's Aggression Against Ukraine as a Destabilizing Factor for Non-Proliferation Regimes. In: *Ukraine Analytica*, 2018, roč. 2, č. 12, s. 27-37.
19. MALENOVSKÝ, J. (2004): *Mezinárodní právo veřejné, jeho obecná část a poměr k vnitrostátnímu právu, zvláště k právu českému*. 4. opravené a doplněné vydání. Brno: Masarykova univerzita a Doplněk, 2004. 468 s. ISBN 80-7239-160-7.
20. Memorandum on security assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. Budapest, 5 December 1994. (UNTS, Volume 3007, I-52241) [online]. In.: *United Nations Treaty Series*, 2014. [Citované 26.5.2022]. Dostupné na internete: <<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280401fbb>>.
21. MRÁZ, S. – POREDOŠ, F. – VRŠANSKÝ, P. (2003): *Medzinárodné verejné právo*. Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, 2003. 380 s. ISBN 80-7160-175-6.
22. ONDŘEJ, J. (2004): *Mezinárodní právo veřejné, soukromé, obchodní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 464 s. ISBN 80-86898-02-4.
23. PIFER, S. (2014): Honoring Neither the Letter nor the Law [online]. In: *Foreign Policy*, 2014. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <<https://foreignpolicy.com/2014/03/07/honoring-neither-the-letter-nor-the-law>>.
24. RŮŽIČKA, K. (1998): *Právní otázky obchodování se zahraničím*. Ostrava: MONTANEX, 1998. 156 s. ISBN 80-85780-26-7.
25. SEIDL-HOHENVELDERN, I. (2001): *Mezinárodní právo veřejné*. Praha: ASPI Publishing, 2001. 448 s. ISBN 80-85963-82-5.
26. TOLSTYCH, V. L. (2014): Vossojedenenije Kryma s Rossiej – pravovyje kvalifikaciji [online]. In: *Juridičeskije stat'ji – Evrazijskij juridičeskij žurnal*, 2014. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <<https://eurasialaw.ru/nashi-rubriki/yuridicheskie-stati/vossoedinenie-kryma-s-rossiej>>.
27. TREVES, T. (1986): Innovations dans la technique de codification du droit international. La préparation de la Conférence de Vienne sur les traités passés par les organisations internationales. In: *Annuaire Francais de Droit International*, 1986, roč. 32, s. 474-494.
28. United Nations Digital Library [online]. In: United Nations, 2022. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <<https://digitallibrary.un.org/record/169471?ln=en>> a <<https://digitallibrary.un.org/record/177797>>.

29. United Nations, Office for Disarmament Affairs (UNODA) [online]. In: United Nations, 2022. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <<https://treaties.unoda.org/s/ukraine>>.
30. United Nations, Treaty Series (UNTS) [online]. In: United Nations, 2022. [Citované 10.6.2022]. Dostupné na internete: <https://treaties.un.org/Pages/AdvanceSearch.aspx?tab=UNTS&clang=_en>, <<https://treaties.un.org/doc/Treaties/2014/10/20141002%2009-07%20AM/Other%20Documents/COR-Reg-52241-Sr-65115.pdf>>, <https://treaties.un.org/pages/DB.aspx?path=DB/UNTS/page1_en.xml&menu=UNTS>.
31. Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations [online]. In: International Law Commission of the United Nations, 2005. [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf>.
32. Vnútroštátne legislatívne zdroje podľa textu.
33. YOST, D. S. (2015): The Budapest memorandum and Russia's Intervention in Ukraine. In: *International Affairs*, 2015, roč. 91, č. 3, s. 505-538.
34. ZADOROZHNY, O. (2015): Russian Aggression against Ukraine, the Annexation of the Crimean Peninsula and the 1994 Budapest Memorandum. In: *European Political and Law Discourse*, 2015, roč. 2, č. 6, s. 7-13.
35. ZEMANEK, K. (2009): Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations [online]. In: International Law Commission of the United Nations, 2009. [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <<https://legal.un.org/avl/pdf/ha/vcltsio/vcltsio-e.pdf>>.
36. ZIMMERMANN, A. (2021): Possible indirect legal effects of non-legally binding instruments [online]. In: Council of Europe, 2021. [Citované 10.12.2021]. Dostupné na internete: <<https://rm.coe.int/1-2-zimmermann-indirect-legal-effects-of-mous-statement/1680a23584>>.